

Володимиру Никифоровичу Станку – педагогу й вченому – з подякою за наукове «пробудження»

Ми – я та мої однокурсники – вступили до Одеського державного університету імені І.І. Мечникова у складний для абітурієнтів 1987 рік. Тоді одеситам нелегко було потрапити до історичного факультету, і навіть легендарний Борис Дерев'яно відстоював їх права на сторінках міської «Вечорки». Цю рухало кожним з нас при виборі факультету, важко сказати, напевне знаю про себе – я була цілковитим романтиком. Надихавшись повітря старовинного Білгорода-Дністровського, моєї першої батьківщини, наслухавшись шепоту його вітрів на дністровських кручах, назбиравши у старовинній фортеці залишків керамічних люльок, я з радісним завмиранням серця вступила на поріг майбутньої Альма-матір.

Тоді я дуже смутно уявляла собі, як саме здійснюється в університеті процес викладання. Мій досвід обмежувався спілкуванням з моїм шкільним вчителем Федором Сидоровичем Стрельцовим, який призначав для бажаючих безкоштовні додаткові заняття з історії на сьому ранку, до початку шкільних уроків. Хоча до десятого класу я мріяла стати геологом, або вирощувати кристали, мабуть, його ентузіазм передався мені в якусь невловиму мить. І ось я на істафі.

Підливало олії до вогнища моєї романтичної уяви й те, що ми, навчаючись в старовинній споруді, якраз такі, яка і мала бути у історичного факультету. Мало що змінилося з тієї пори, хоча і було здійснено певне перепланування приміщень. Але буфет і зараз, як і багато років тому, зустрічає гостинно мешканців та гостей істафу. На першому курсі я навіть написала про це вірша.

Легкий, піднесений настрій не покидав мою душу весь час навчання в університеті. А допомагали у тому мої однокурсники, мої незабутні ерудовані та допитливі друзі, а в першу чергу, звичайно, наші викладачі. Вони суворо дотримувалися негласного статуту навчання, який вимагав повагу до викладачів та предметів від студента та щедрість дарування знань студентам з боку викладачів. Всі вони або знаходились у своєму акме, або мали за плечима великий запас досвіду та знань. До того ж нам випало навчатися у добу руйнації усталених історичних схем, у період, коли гаслом істориків став пошук істини, ліквідація так званих «білих плям» історії.

Далеко не відразу нам вдалося пізнати принади навчання в університеті. Спершу нас відправили на університетський стадіон, проходити практику. Там ми висмикували травинки між плитами доріжок. Згодом ми поїхали до колгоспу у с. Кам'янку, де зароджувалися та міцніли наші студентські взаємини, дружба, де пізнавалися таланти, характери та важка селянська праця.

І вже після колгоспу, нарешті, ми поринули у навчання. Важко перелічити всіх викладачів, які залишили слід у нашому ставленні до професії. Я вдячна всім викладачам, вони всі навчили мене чомусь. Можливо, це тому, що я хотіла навчитися. Особлива подяка у мене в душі зберігається до В.Н. Станка. Саме цей викладач вперше змусив мене усвідомити, що таке наукова діяльність, дискусія, яким має бути словник науковця. Мені тоді захотілося вперше теж долучитися до того ще маловідомого мені академічного кола, де головними цінностями є пізнавальна діяльність та думка.

Почалося все з лекцій Володимира Никифоровича з історії первісного суспільства. Хоча на першому курсі спеціалізація наша була на кафедрі давньої істо-

рії та середніх віків (археологія ще не була відділена від історії давнього світу), я не потрапила до В.Н. Станка у якості курсовика. Я писала першу, як згодом і другу, курсові роботи у С.А. Булатович. Однак мені дуже хотілося, щоб В.Н. Станко звернув увагу на моє бажання займатися наукою, тому що він нас всіх глибоко вразив академічністю свого викладу, приправленою легкою поємішкою. Уважно дивлячись на нас крізь прозорі окуляри, він піднімав завісу таємничості над подіями та побутом первісності, малюючи на дошці численні ребуси, щоб пояснити різні складні поняття. З його лекціями входили у свідомість невідомі раніше терміни, такі, як лініджі тощо. Первісність втрачала свій схематичний характер, наповнюючись певною логікою стосунків між людьми. Пам'ятаю, як цікаво було слухати про предків сучасної людини, про знахідки їх решток. Саме тоді ми дізналися, як археологи-первісники дуже сентиментально ставилися до своїх безіменних знахідок, придумуючи для них різні назви. Так, В.Н. Станко розповів нам історію про те, чому археолог Дональд Джохансон назвав знайденого австралопітека Люсі. Звичайно, я з особливою увагою поставилася до цієї розповіді, тому що маю схоже ім'я. Так ось, виявилось, що Дональд любив слухати пісню англійського гурту «Бітлз» «Люсі в небі з діамантами».

Хочеться ще згадати про те, що В.Н. Станко інспірував цілий «первісний рух» в наших рядах. Як же інакше можна назвати те цікаве явище, яке можна було спостерігати після обіду, або у вихідний день у бібліотеці імені І. Франка на Ярославського (Троїцькій). Багато моїх однокурсників, особливо з гуртожитку, розташованого неподалік, і я разом з ними, по черзі (всім водночас не вистачало) вивчали й конспектували спеціальну літературу з історії первісного суспільства. Саме тоді ми твердо запам'ятали ці напівміфічні для нас імена: Е. Тейлор, В.П. Алексеев, Б.Ф. Поршнев, Ю.І. Семенов, один з вчителів Станка П.І. Борисовський та ін. З боку ми нагадували якусь таємну секту, члени якої з благоговінням передавали один одному законспектовані вже монографії. Навіть якщо ми не все розуміли, ми намагалися це зробити, і деякі з нас пов'язали своє життя з цим «загубленим світом» первісності.

В.Н. Станко вмів шукати серед студентів своїх однодумців, тих, хто відразу «потрапляв на хвилю» його складної за змістом академічної лекції. Мені, і не тільки мені, особливо запам'ятався випадок, коли Володимир Никифорович після докладного пояснення теми лекції звернувся з питанням до аудиторії: так що ж таке лініджі, як ми зрозуміли це поняття. Ми сиділи тихо, нерухомо під вантажем своєї безпомічності. Але раптом один з нас порушив цю неможливу соромну тишу. Його відповідь виявилася вірною, і він ніби виправдав нас всіх перед викладачем за нерозуміння. Це був Валера Сунцов, який став учнем В.Н. Станка.

Володимир Никифорович був людиною, до якої студентам завжди хотілося підійти після занять з якимись питаннями, щоб він звернув увагу, дав свою (бажано високу) оцінку студентським старанням. Не була виключенням і я, пам'ятаючи про щасливий досвід Валери Сунцова. Одного разу, гуляючи з батьками містом, в районі 4 станції Великого Фонтану, я знайшла кремінь зі слідами обробки, як мені тоді здалося. Радощі не було кінця. Я зразу віднесла знахідку В.Н. Станку, щоб проконсультуватись. Поспілкуватися з ним на кафедрі було не так просто – навколо нього завжди були студенти або колеги. Але я спіїмала хвилику і показала знахідку, сказавши, що знайшла її в Приморському районі. Володимир Никифорович, напевне, тримав у своїй голові карту первісних знахідок на території Євразії. Тому він, не зовсім розчувши мої слова, зауважив: «Так, у Приморському краї можуть бути такі знахідки». Я поспішила сказати, що зна-

хідка була здійснена не в Приморському краї, а в Приморському районі Одеси, ба більше, біля будівництва. Володимир Никифорович, здається, розсердився тоді, і сказав, що у такому випадку камінь не має наукової цінності, невідомо його походження, вік тощо. Мені, звичайно, хотілося іншого, лаврів за науковий пошук, але вийшло інакше. Ось така історія. Пам'ятаю, що опісля я дуже хвилювалася й переживала щодо того, що В.Н. Станко розчарувався у моїх здібностях до первісної історії. Але він розумів молодь, її максималізм.

Трохи згодом я ще раз звернулася до нього з проханням. Мене тоді зацікавила історична психологія, і я подумала, що краще В.Н. Станка мені ніхто не може допомогти. Хоча це і не було – на перший погляд – предметом зацікавлення Володимира Никифоровича. Але він розповідав нам про зародження мистецтва, духовний світ первісної доби. Тому я і підійшла до В.Н. Станка з цим проханням. Він не відмовився мені допомогти, тільки сказав, щоб я прийшла через декілька днів. Коли я вдруге прийшла до Володимира Никифоровича, він протягнув мені папірець з доволі довгим списком літератури з історичної психології. Він і зараз зберігається у мене. Я ж історик.

Надалі, навчаючись в університеті, я остаточно визначилася з науковими інтересами на користь історії думки, а саме філософії історії Блаженного Августина. Моїм науковим керівником стала О.О. Радзиховська, яка, як і В.Н. Станко, вирізнялася високими вимогами до науковості студентського тексту, вимагала ретельного вивчення джерел. Після завершення навчання я вже не так часто зустрічалася з В.Н. Станко, працюючи у Науковій бібліотеці університету.

Ще раз я мала досвід спілкування з В.Н. Станко під час підготовки та проведення захисту моєї кандидатської дисертації у лютому 2004 р., написаної під керівництвом В.М. Хмарського, який теж пройшов школу моїх викладачів, а я, у свою чергу, його. Володимир Никифорович очолював тоді Спеціалізовану вчену раду по захисту дисертацій на факультеті. І ось уявіть собі захист, коли я, не відрізняючись у цьому від більшості тих, хто захищається, ніяк не могла зупинитися, морально підготувавшись і до вступного, і до заключного слова; і до відповідей на зауваження опонентів та рецензентів. Я сприймала все, що відбувалося, як один з головних моментів свого життя. І вперто хотіла його продовжити. Тому, на численні прохання голови Вченої ради «завершувати» я відповідала «так» і не могла зупинитися. У глибині душі за це я собі зараз дорікаю і дякую Володимирі Никифоровичу за терпіння. В.Н. Станко після цього зовсім не змінив свого ставлення до такого впертого пошукача ступеню, залишаючись, як і раніше, завжди привітним при зустрічі.

Здається, є певна символічність у моєму досвіді спілкування з Володимиром Никифоровичем: він першим відкрив переді мною всю яскравість і принадність наукового мислення, а через багато років «прийняв» у мене захист кандидатської дисертації. Тому по відношенню до нього я завжди буду зберігати у своєму серці особливу вдячність.